

VITTEPRAETJE

mededelingen
voor en door de leden van
HERDEREWICH
oudheidkundige vereniging

VITTEPRAETJE

juli 1997 - 1e jaargang
mcdcdclingen nr 67
ISSN 1386-1484

nr 4

INHOUDSOPGAVE/AGENDA	1
<u>MEDEDELINGEN nr 67</u>	
zittend aan de redactietafel...	2
De agenda	2
Herderewich na 25 jaar door Jan J.Hilbers	3
Geschiedenis van Dordrecht	4
wijziging	4
Karel Christiaan	4
Excursie	5
Oproep Open Monumentendag	5
HARDERWIJKER BOTTERRIJMPJES	6
door Geerling Petersen	
BODEMVONDSTEN IN HARDERWIJK	7
door K.Chr.Uittien	
VELDNAMEN	8
door J.H.D.van Kuik (vervolg op pag. 13)	
KRONIEK VAN HARDERWIJK 1995	9
door S. Baakman	
STENEN SPREKEN (3)	
door N.C.R. de Jong	
25 JAAR HERDEREWICH (vooraankondiging)	16
UW PENNINGMEESTER OP HET "SLEGTE"-PAD?	17
ERNST BRINCK VERHAALT...(3)	18
door N.C.R. de Jong	
STRAATVERLICHTING	19
bewerkt door A.J.Numan	
SLUITINGSDATA INLEVEREN COPY	18

AGENDA:

juni - juli - augustus zomerstop.

9 september 1997 viering 25 jaar Herderewich. Zie blz.16 en de media.
Uitnodiging voor leden volgt!

13 september 1997 Open Monumentendag. Zie de media en pag.5!

4 oktober 1997 Uitgestelde voorjaarsexcursie naar Dordrecht
Sluiting inschrijven 20 september a.s.!

13 november 1997 Ledenbijeenkomst in de Plantagekerk. Aanvang 20.00 uur. Lezing door
Dr. G.J.M.Nijsten over IJof en hofcultuur in Gelre (14e en 15e eeuw)

mededelingen nr 67

1. Zittend aan de redactietafel...

...gaan allereerst onze gedachten 'uit naar de excursiecommissie. Wat een gevoel moet dat zijn dat een geplande en inmiddels ter dege voorbereide excursie moet worden afgeblazen vanwege te weinig inschrijvingen op de uiterste inschrijfdatum 26 april. Slechts 29 deelnemers hadden zich aangemeld en dat is toch echt te weinig voor een bus van 45 personen. Zelfs voor de bestelde lunch was een minimum van 35 personen voor deze prijs een must. Op deze manier zou er grof geld bij hebben gemoeten, dat door de deelnemers en/of de verenigingskas (de leden/u) had moeten worden aangevuld. Dit is tegenover het bestuur en de leden niet te verantwoorden. Vandaar deze nog nooit eerder

vertoonde maatregel. **LET WEL:** Als het aan de excursiecommissie ligt wordt deze excursie alsnog uitgevoerd op de reeds geplande datum van de najaarsexcursie.

Blijft natuurlijk de vraag wat de excursiecommissie/het bestuur heeft fout gedaan ondanks de grote opkomst bij de dia-presentatie op 10 april.. Is de datum niet goed gepland (tussen Hemelvaartsdag en het moederdag-weekend)? Is de prijs te hoog? Wordt met de wijze van op excursie gaan te hoog gegrepen? Is het programma niet interessant genoeg? Welke reden dan ook: Wat is nou toch **ÛW** reden om niet mee te gaan met deze excursie. Dat willen wij graag weten. Belt u met uw antwoord gerust een van de bestuursleden en u kunt dan meteen een suggestie hierover kwijt. Doen hoor, u doet er uzelf en het bestuur een plezier mee. We houden u op de hoogte.

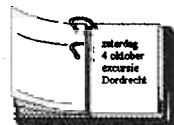

2. De AGENDA op pag. 1 vraagt ook deze keer weer uw aandacht.

Na de zomervacantie start in september het nieuwe seizoen met "**25 jaar HERDEREWICH**". Om dit heuglijke feit met **z'n allen** te vieren is gekozen voor een bijeenkomst op 9 september. Meer hierover op pagina 16.

Zoals hiervoor beschreven heeft de excursiecommissie de **excursie naar Dordrecht** verplaatst naar **4 oktober a.s.** Natuurlijk gaat deze excursie ook nu alleen door bij voldoende deelname. Reeds nu kunt u zich opgeven want de sluitingsdatum is **20 september !!!**

Noteert u dit alvast in uw agenda? Zie verder pagina 5.

3. Herderewich na 25 jaar!

Toen in september 1972 enkele inwoners van Harderwijk besloten een oudheidkundige vereniging op te richten, stelden zij een daad passend in die tijd.

Na de wederopbouw van ons land en de voortvarendheid waarmee met name in de jaren zestig ruimte werd gemaakt voor nieuwe projecten, kwam men enigermate tot bezinning. Was en werd er hier en daar niet te snel geruimd en ging er niet veel verloren dat beter behouden had kunnen blijven? Met het toenemen van de vrije tijd en de financiële ruimte groeide de belangstelling

voor cultuur en historie, die van eigen stad en regio inbegrepen.

De oprichters hebben hun tijd goed aangevoeld en een vereniging van start doen gaan die nog steeds functioneert, niet alleen als club met eigen activiteiten, maar ook als organisatie die gehoord wordt, advies uitbrengt aan de lokale overheid.

De mogelijkheden om bezwaar aan te tekenen tegen bepaalde bouwplannen zijn door de jaren heen toegenomen en de mondige burger heeft geleerd daar gebruik van te maken. En de overheid heeft intussen ontdekt dat tijdig inspraak regelen en overleg voeren moeilijkheden kan voorkomen. Mede daardoor blijven de verstandhoudingen goed.

Een mooi voorbeeld van dit overleg was de instelling van de Begeleidingsgroep Structuurvisie Binnenstad, waarin de secretaris en ik Herderewich mochten vertegenwoordigen. Het was voor mij de eerste maal dat ik meedraaide in deze vorm van overleg. Ik bewaar er goede herinneringen aan. Het overleg was serieus -het bestuur als geheel werd actief bij het beraad betrokken- en onze meningen en ideeën zijn mede verwoord in de definitieve tekst. Onze inzet heeft tijd en moeite gekost, maar de vereniging, erkend als gesprekspartner, heeft een zekere invloed en dit geeft voldoening.

In de jaren die achter ons liggen, heeft Herderewich nogal eens bezwaren ingediend tegen bepaalde plannen, een enkele maal tot in de Raad van State. Zij kreeg natuurlijk niet altijd gelijk, maar behaalde ook wel eens succes. Een fraai resultaat werd geboekt met het behoud van de poortgebouwen bij wat nu het Muntplein heet.

Zoals u in het laatste jaarverslag heeft kunnen lezen, heeft Herderewich zitting in de Monumentencommissie, het Cultureel Platform, de Klankbordgroep Waterfront en de N.V.Stadsherstel. Al dit commissiewerk bewijst dat de vereniging serieus wordt genomen en dat men prijs stelt op onze adviezen. Dit

betekent dat onze club medeverantwoordelijkheid draagt voor de vormgeving van tal van zaken in onze goede gemeente. Wij kunnen alleen maar hopen dat wat 25 jaar geleden door de oprichters van Herderewich in gang is gezet, zich in deze gunstige richting mag blijven ontwikkelen.

Jan J. Hilbers

4. 1000 Jaar geschiedenis van Dordrecht

Was de titel van de dialezing op donderdag 10 april 1997 door mevr. Kitty Hurkmans, gids van het VVV Zuid-Holland Zuid te Dordrecht.

haar 'Geschiedenis van Dordrecht' aan het Da Vinci-college aldaar. Zij heeft haar stad lief, dat bleek wel uit de wijze waarover zij erover sprak. Dat er prachtige historische plekje's en schitterende panden met mooie oud-hollandse gevels heeft, kon zij laten zien. Een uitgebreid verslag van deze avond zou haar presentatie te niet doen. Wij gaan het in Dordt zelf bekijken.

Maar liefst 150 van de 600 dia's uit haar eigen collectie presenteerde zij deze avond aan de 55 toehoorders. Deze collectie gebruikt zij ook tijdens

5. Wijziging

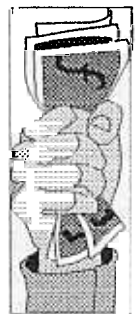
Aan de binnenzijde van de omslag dient voor deze uitgave nog te worden gelezen, onder de kop *Bestuur*: voor H.W.Schiffmacher(†), R. vd Schaaff en voor A.F. van Eeden, K.Chr.Uittien. Volgende keer drukwijziging. *****

6. KAREL CHRISTIAAN

Mag ik mij aan u voorstellen?

Bij de jaarlijkse Ledenvergadering hebt u mij als penningmeester gekozen. De heer Ab van Eeden, die de penningen 16 jaar uitstekend heeft beheerd, kent u ongetwijfeld beter dan mij.

Ik ben dus Karel Christiaan Uittien (op de naam Christiaan ben ik erg zuinig want deze is al sinds 1655 van vader op zoon doorgegeven), nog net voor de oorlog te 's-Gravenhage geboren, maar in Harderwijk getrouwd. Samen met mijn vrouw hebben we drie dochters en vijf kleinkinderen. In mijn beroepsleven was ik directeur en later eigenaar van de A.I.C. (Aannemers Inkoop Centrale. red), een technische groothandel in bouwmachines en

aannemers-hulpmaterialen te Harderwijk.

Al jaren houden mijn vrouw en ik ons bezig met genealogie (stamboomonderzoek) en beiden zijn we geïnteresseerd in geschiedenis. Tijdens onze vacaties bezoeken we vaak oude stadjes, kerken en kerkhoven.

Omdat mijn vrouw lid was van Herderewich, ging ik wel mee naar lezingen. En zo hoorde ik op gegeven moment dat er geen kandidaten waren voor de vacante post van penningmeester. Niet dat ik nou zo'n goede of gretige boekhouder ben, maar om iets terug te doen heb ik mij kandidaat gesteld. Ik hoop net zo'n goed beheerder te zijn als Ab van Eeden, maar ben niet van plan het zó lang te doen.

*Uw penningmeester K.Chr.Uittien ******

7. EXCURSIE

De uitgestelde voorjaarsexcursie naar **DORDRECHT** is nu gepland op **zaterdag 4 oktober 1997!!!**

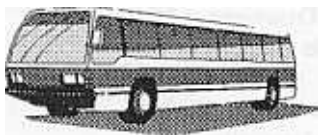
De bus zal om **09.00 uur** precies vertrekken vanaf de bekende parkeerplaats aan de Vondellaan (hoek Cremerstraat).

Programma: ca 10.00 uur aankomst in Dordrecht; koffie met iets lekkers, gevolgd door een stadwandeling met bezoek aan de Grote kerk.

13.00 - 14.00 uur lunch, gevolgd door bezoek aan het oude stadhuis. Hierna kunt u uw tijd zelf invullen tot het vertrek van de bus om 17.00 uur.

INSCHRIJVEN: door overmaking van f52,50 per persoon op giro 30.36.192 o.v.v. "excursie Dordrecht" of door telefonische opgave bij de excursiecommissie, tel 416828 of 421786, alwaar u ook met uw vragen terecht kunt.

De excursie kan alleen plaatsvinden bij voldoende deelname op de **uiterste inschrijfdatum 20 september!! *******

8. OPROEP!!!!

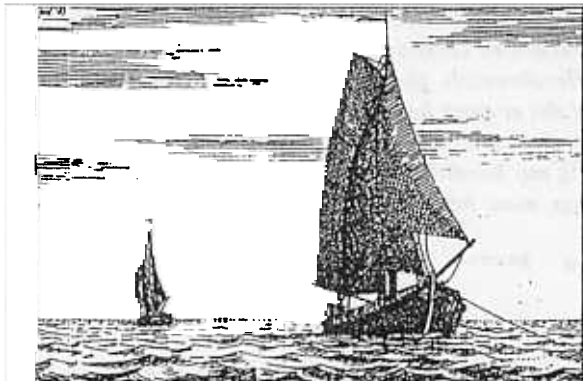
Ook dit jaar wordt door de werkgroep met de gelijkkluidende naam de jaarlijkse **OPEN MONUMENTENDAG** georganiseerd en wel op zaterdag 13 september.

De werkgroep is evenwel de laatste tijd wat uitgedund (mede door het overlijden van Henk Schiffmacher, een zeer gewaardeerde kracht) en is op zoek naar menskracht. Het werk bestaat uit korte kleine klusjes rond en op de dag zelf. Hoe meer mensen hoe korter de inzet b.v. als suppoost. Meld u bij de werkgroep! Niek de Jong weet er alles van, **telefoon 42 13 42.**

HARDERWIJKER BOTTERRIJMPJES

opgetekend door Geerling Petersen

(vervolg 1)

tekening Peter Dorleijn '87

Bij het bezien van de verschillende rijmpjes blijkt dat er unieke exemplaren bij zijn, maar ook dat er veel aan anderen is ontleend. Boerenwagenrijmpjes blijken soms, met enige aanpassing, ook te voldoen op schepen. Zo vind je op de Zuiderzeevloot rijmpjes, die ook op de bommen en loggers te vinden waren. Dat is op zich niet zo'n wonder, want veel Zuiderzeevissers voeren bepaalde tijden van het jaar op de Noordzeevloot. Trouwens op schuiten van verschillende Zuiderzeeplaatsen vind je soms dezelfde rijmpjes. Natuurlijk best te verklaren, als je bedenkt dat de vissers lang niet altijd in eigen haven de vis losten, of bij stormweer een nabijgelegen haven opzochten. Men nam dan natuurlijk ook kennis van wat anderen "op hun schuiten schreven" en als men het mooi of treffend vond nam men het gedichtsel over.

De Harderwijker botterrijmpjes in mijn verzameling heb ik voor een groot deel opgetekend uit de mond van de helaas te vroeg gestorven schipper van de HK10, Teunis Foppen. De rijmpjes, die ik van hem en andere schippers kreeg, heb ik beschouwd als "Harderwijker erfgoed", hoewel ik er niet altijd zeker van ben, dat ze op Harderwijker schuiten hebben gestaan. Voorzover ik

het nummer en/of de naam van de schipper ken, vermeld ik dat bij het desbetreffende rijmpje.

Veel van de botterrijmpjes hebben een religieuze strekking maar er zijn er toch ook waarin dat niet dadelijk naar voren komt. Voorbeelden hiervan zijn:

*Wie zich tot varen voegt
en toont zijn rechte vlijt,
moet wezen vergenoegd
al is 't een slechte tijd.*

(eigen verzameling, ook vermeld door Dorleijn)

*Van alles gebrek
dat staat zo gek.
Men staat althans verlegen.
Die hem zelf goed redden kan
die is een zeer gelukkig man.
Dat hou ik voor een zegen.*

(eigen verzameling, ook Tagrijn 1974, Lustrumnr.

blz 21)

*Wie niet als vriend hier binnenhuppelt
Wordt er één twee drie weer
uitgeknuppeld.* (eigen verzameling)

Op de schuit van Jan Louw stonden op het bovendeurkje twee krabben geschilderd (door Jos Lussenburg?). Daaronder stond:

De dingen lopen verwonderlijk.

(krabben lopen namelijk dwars weg).

Deze schuit is volgens Wim van Norel uit Elburg, naar Elburg verkocht aan Jan van Triest, EB68. Later ging de schuit over in handen van Gerrit Jan Visscher, EB53, maar toen was het gezegde al niet meer te lezen

Op de HK57 stond:

Hij die gebreken vindt in 't mijne

Kijke naar zichzelf en zie het zijne.

*En vindt hij daar dan geen gebreken,
dan mag hij vrij van 't mijne spreken.*

(eigen verzameling, ook bij Dorleijn).

Als we de rijmpjes met een meer religieuze inslag bezien vallen er enkele op

waarbij de vissers zich verwant voelen en zichzelf vergelijken met de vissers, die Jezus' discipelen waren. Zij voelen zich als het ware door hun beroep uitverkoren om zich eveneens als Jezus' discipelen te beschouwen. Hieronder volgen twee van deze rijmpjes:

Vissers op de Zuiderzee

Jezus vare met U mee

Gelijk Hij eens met Petrus dee.

Zo gij U ter visvangst zet

Denk om het Evangelienet.

Al waar storm Uw ziel beangst

Drijft U de Geest maar voort

met de Heiland binnen boord

naar een kalm en rustig oord.

(eigen verzameling; ook bij Dorleijn).

Wit Gij, o God aan ons gedenken

En ons Uw zegen schenken.

Stuur Gij de vissen in ons net

Gelijk in 't meer Genesareth.

(eigen verzameling)

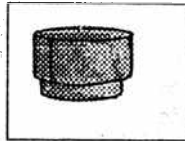
(volgende keer meer)

BODEMVONDSTEN IN HARDERWIJK

door K.Chr.Uittien

Alweer zo'n 23 jaar geleden betrokken wij ons nieuwe huis aan de J.P.Heyelaan. Bij het omspitten van de voortuin stuitte ik, op ongeveer 90 cm diepte, op een steenachtig brok materiaal. Omdat het ongeroerde grond was denk je gelijk aan iets dat niet van deze tijd is. Met de nodige zorg werd de 'vondst' uitgegraven. Hoe meer aangehecht zand er af ging, hoe meer vorm mijn vondst kreeg. Uiteindelijk hield ik een kom in m'n handen die

volgens mij minstens door de Batavieren moest zijn achtergelaten. De vorm was mooi rond, in de opstaande kant stond aan de binnenzijde een primitief merkje gegrift, er zat een barst in en de bodem was wat onbeholpen gemaakt

Triomfantelijk liet ik de pot aan mijn vrouw zien, die hem al even enthousiast en met een lekker sopje van zijn laatste restjes zand ontdeed. De volgende dag zijn we naar het Veluws Museum gegaan om de vondst te laten determineren en gelijk de waarde te laten taxeren. Misschien konden we onze hypotheek wel vervroegd aflossen! De vondst bleek 'een afgezaagd stuk van een eind-rioolbuis te zijn dat men een hand beton, tijdens de aanleg, tijdelijk waterdicht was gemaakt. Bij navraag bleek de grond toch niet zo ongeroerd als we dachten. De kinderen van de burens wisten zich nog te herinneren dat het als plantenpot had gediend en jaren bij hen op de vensterbank had gestaan. Het potje hebben we nog steeds, de illusie niet meer.

@@@

VELDNAMEN

door J.H.D. van Kuik

In de Franse tijd werd het kadaster ingevoerd waarmee de percelen grond werden vastgelegd en genummerd. Daarvoor gaf men aan de percelen een naam waardoor er over gecommuniceerd kon worden.

Agrarisch

Deze zgn. veldnamen zijn vaak heel oud. In grote delen van het land zijn zij echter verdwenen door stadsuitbreiding en ruilverkaveling. In de bij Nijkerk gelegen *Arkeheempolder*, waar geen ruilverkaveling heeft plaatsgevonden, zijn de oude veldnamen nog volledig aanwezig. Bij de naamgeving van de percelen maakte men uiteraard gebruik van bestaande begrippen en wel voor-

VRIJWILLIG

De penningmeester laat weten dat de contributie voor 1997 met veel voortvarendheid wordt overgemaakt. Er zijn leden die er een vrijwillige donatie aan toevoegen. Er is zelfs iemand die dat al jaren doet. Dit mag wel eens gezegd worden. Dat het bestuur deze geste in dankbaarheid aanvaard ten gunste van de verenigingskas; daarover hoeven verder geen woorden te worden gesproken. *Hartelijk dank!*

De redactie sluit zich aan met een dankwoord aan die leden, die ook deze keer weer vrijwillig hebben meegewerkt aan deze uitgave van *Vittepraetje* door het inzenden van kopij. *Hartelijk dank!*

namelijk uit de agrarische samenleving. Vele elementen speelden hierbij een rol. In zijn standaardwerk 'Veldnamen in Nederland' (1950) van de naamkundige M.Schönfeld onderscheidt hij vele typen van veldnamen, zoals: de naam van de bezitter of gebruiker, het gebruik dat van de grond werd gemaakt, de dieren die men er liet grazen, het verschil van hoog en laag,

vervolg op pagina 13

vervolg van pagina 8

de gesteldheid van de bodem, de begroeiing, de dieren die er huisden, de grootte, de vorm, de ligging, de afsluiting, de omheining of het grensteken, het water, een weg, dam, dijk, brug, sluis of een bouwsel.

Gebruikers of eigenaars

Het zal duidelijk zijn dat er naast de hier genoemde groepen van veldnamen nog bijzondere, op zichzelf staande namen voorkomen.

Over enkele groepen zal ik wat zeggen, waarbij ik in Harderwijk voorkomende of voorgekomen zijnde veldnamen als voorbeeld zal gebruiken.

Een veel voorkomende groep van veldnamen is die van de gebruikers of eigenaars. Wat de laatste groep betreft, dat kunnen zowel particulieren als wereldlijke of kerkelijke instanties zijn.

De eerst genoemden treffen we aan in namen als *het land van Holthen*, *het land van Ingen*, *het*

land van Heets, *de camp van Halewijn*, *het Keijzerscampje etc.* Harderwijk had in het verleden vele kloosters en bijna altijd hadden deze landerijen. De volgende namen zouden hierop kunnen wijzen: *Caterijncamp*, *Cloosterakker*, *Fraterscamp*, *Nonnencamp*, *Papenkerk*, *Zusterencamp*, *Grauwe*

Zusterencamp, *Papenboomgaard, etc.*

Soms treffen we oude beroepsnamen aan als namen van percelen. Wij moeten dan aannemen dat de vroegere eigenaars het betreffende beroep hebben uitgeoefend, zoals: *Tinnegieter*, *Glasmakerscamp* en *Messenmakerscamp*.

Landbouw

Uiteraard weerspiegelt het landbouwbedrijf zich in de veldnamen. Veel gewassen vinden wij er in terug, zoals: *Clavercamp*, *Grascamp* en *Havercamp*. Er bestond bouwland, weiland, hooiland en grasland. Voorbeelden hiervan zijn respectievelijk *de Beekcamp*, *de Biesenkamp*, *de Bokjes* en *de Bleek*.

Het kwam natuurlijk wel eens voor dat bijvoorbeeld weiland werd omgezet in bouwland, meestal bleef de oude naam dan behouden.

Veeteelt

Er heeft altijd gemengd bedrijf bestaan, dus vinden wij veldnam-

en die met de veeteelt te maken hebben, zoals: *Brinkerskoecampje*, *den Ossenkamp*.

Het schaap dat meestal op de heide, op niet omheinde percelen, rondliep wordt daarom niet in een veldnaam aangetroffen.

Dialect

Veldnamen worden gebruikt in de dialectstudies. Het geeft de mogelijkheid grenzen en eventuele verschuivingen van de grenzen van de dialecten vast te stellen. De problematiek welke samenhangt met de vraag waar de oudste bouwlanden in ons land gelegen zijn, kan mede door bestudering van de veldnamen opgelost worden. Naast het feit dat bestudering van de veldnamen dus van belang is voor de dialectstudie en de landbouwgeschiedenis, spelen veldnamen ook een rol bij het uitdrukken van de ervaringen van de bewoners.

Ruzies

Boeren die qua opbrengst tevreden waren met hun grond noemden hun perceel *de Goudkamp, de Vetpot*. In het verleden, voor de kunstmest zijn intrede deed, waren er waarschijnlijk meer boeren die niet zo tevreden waren en dus treffen wij namen aan als *Kostverloren, Boerenverdriet, etc.* Ruzies over de verdeling van de grond, o.a. bij erfenissen, of over de juiste afpaling van de percelen leverden ook namen op zoals bijvoorbeeld: *het Kijfland, het Krakeelblok, etc.* Het zal duidelijk zijn dat veldnamen een aardig tijdbeeld kunnen geven.

(de laatste vijf namen zijn niet uit Harderwijk)

□□□□□

STENEN SPREKEN (3)

door N.C.R. de Jong

Bij de oude Harderwijkers staat de winkel Donkerstraat 6 bekend als 'het winkeltje van Aarts'. De inventaris hiervan staat nu in het Veluws Museum. Het winkel-woonhuis heeft een L-vormige plattegrond. De gevels zijn gepleisterd en geschilderd in een zandsteenkleur. Het pand bezit een gave pui van rond 1880. Onder de vensterbank van het rechter winkelraam bevindt zich een herdenkingssteen met het opschrift: A V D 1850.

Van wie zijn deze initialen en wat gebeurde er in 1850?

Donkerstraat 6 was volgens het kadaster in 1830 in eigendom bij Hermanus Huberts, koopman van beroep. Op 8 mei 1847 wordt het pand (kad.gemeente Harderwijk, sectie Er.1015) uit de nalatenschap van Hermanus Huberts door notaris Vitringa geveild. Hierdoor ging het over op Geertruida Johanna Maria Huberts. Zij was getrouwd met Wijnand Lambertus van den Upwick. Deze was griffier bij het kantongerecht te Harderwijk.

Geertruida verkoopt omstreeks 1850 het huis en erf, groot 85 roede en 11 el (wijk4, nr.12) aan Jillis Arent van Daalen. Dit was de zoon van Adrianus van Daalen en Beertje Arendsen van Hierden; geboren te Harderwijk op 22 april 1818. Jillis trouwde op 1-11-1843 met Everharda Anna Werneke. Zij was de dochter van zilversmid Cornelis Werneke en geboren op 5-11-1810 te Amsterdam.

Het gezin Jillis van Daalen bestond uit

vader, moeder en vijf kinderen, nl: Anne(14-8-1840), Reintje(10-7-1845), Adrianus(4-1-1844), Kornelis(5-3-1847) en Barend Gerhardus(4-5-1849). Waarschijnlijk heeft Anne of Adrianus in 1850 de eerste steen gelegd bij de verbouwing van het pand tot winkel. Een andere mogelijkheid zou kunnen zijn dat Jillis' vader Adrianus de handeling heeft verricht. Volgens het kadaster heeft er een 'herbouw' plaatsgevonden, gevolgd door een 'bijbouw' in 1877

Jillis van Daalen was winkelier van beroep. Toen hij op 24 november 1862 overleed, zette zijn weduwe de zaak voort. Na heer overlijden (28-5-1896) volgt de jongste zoon, Barend Gerhardus, haar op. Hij is van beroep tabaksfabrikant. In 1880 handelt hij ook in steenkool. Van 5 maart 1885 tot zijn overlijden in 1908 is hij lid van de Kamer van Koophandel. De laatste drie jaar als voorzitter. Vanaf 1900 was hij lid van de gemeenteraad. Ook was hij regent van het Oude Mannen-, Vrouwen en Kinderhuis (1895-1897), diaken notabel van de NH-kerk, lid van de soepcommissie en commissaris van de Vereniging Volkskoffiehuizen.

Anne van Daalen blijft ongehuwd en heeft geen beroep. Zij wordt in 1909 eigenares van het pand Donkerstraat 6. Zij overlijdt te Harderwijk (19-11-1916).

Reintje trouwt 12 juni 1873 in Harderwijk met Johannes Martinus van

der Heijde. Hij is hoofdonderwijzer te Elburg . Na de huwelijksinzegening vertrekt Reintje naar Elburg.

Adrianus van Daalen overleed 14-7-1866 ten huize van zijn moeder, ongehuwd en zonder beroep.

Kornelis koopt in 1878 een pand in de Donkerstraat (wijk 4, nr.13) en vestigt er een winkel. Hij was op 10 oktober 1879 getrouwd met Maria Nijhoff. Hij overleed 7-6-1890.

Na de dood van Anna van Daalen wordt Pcter Aarts, koopman van beroep, eigenaar van het winkelwoonhuis. In 1924 gaat het pand over op Tcunis Aarts Pctersz. Zijn zoon Pcter Tcunisz Aarts wordt in 1962 de nieuwe eigenaar. In 1979 wordt de winkel gesloten.

De oude inventaris wordt door het Veluws Museum aangekocht waar het op dit moment, tijdens een ingrijpende reorganisatie, is verplaatst naar zaal 1 (parterre) en in gebruik is genomen als museumsnoepwinkeltje. **

1972

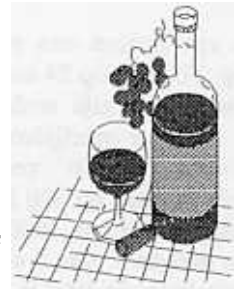
25

1972

Op 20 september 1997 is het 25 jaar geleden dat **HERDEREWICH**, de oudheidkundige vereniging, werd opgericht.

feestje
feestje
feestje
feestje
feestje

Natuurlijk is dit een reden om hier met alle Harderwijkers tesamen een moment bij stil te staan. Het bestuur heeft daarom gemeend om dit heuglijk feit te vieren met het samenstellen van een bescheiden tentoonstelling over restauraties van panden in Harderwijk. Deze tentoonstelling is voor alle Harderwijkers te bezichtigen in ziekenhuis St. Jansdal van 6 sept-19 okt 1997.

Alleen voor de leden en voor genodigden is er op dinsdag **9 september 1997** een feestelijke bijeenkomst met hapjes en drankjes. Bij aanvang van deze avond zal wethouder J. ter Steeg het woord voeren. U ontvangt hiervoor nog een uitnodiging met programma. Nadere berichtgeving via de media.

Uw penningmeester op het "Slegte"-pad?

Uit beperkte voorraad nog leverbaar tegen een "Slegte-prijs" van f 9,95: "Historisch Jaarboek Harderwijk 1991" een uitgave van HERDERWICH, uw oudheidkundige vereniging. Deze editie bevat artikelen van:

1. *P.Poorter*: "Klas in , klas uit". Een met foto's geïllustreerd, artikel over het kleuter- en lager onderwijs in Harderwijk.
2. *De werkgroep recente historie*: "Eet- en drinkgewoonten omstreeks 1925". Herinneringen van mevr. W.S. van Dam-Van Aken over die tijd.
3. *Hennie Hop*: "Hierdense streekdracht". Met veel foto's geïllustreerd.
4. *J.Duinkerken*: "De neergang van een domineeszoon". Vooral voor genealogen een interessant artikel over merkwaardige capriolen van Frederik Plancius, die te Harderwijk in 1678 werd geboren.
5. *J.Duinkerken*: "Drie kostbare pamfletten". Over de Nieuwe Plooi, de Oude Plooi en hun verkiezingscampagnes.
6. *Van een Onbekende*: "Het weer in de laatste week van 1571".
7. *F.Loomer*: "Vrouwen- en kinderarbeid in Harderwijk".
Over emancipatie gesproken. Naast het onbetaalde huiswerk (zonder machines!), een onderbetaalde bijbaan. Een Harderwijks lichtje op de donkere tijden van het begin de industriële revolutie.
8. *Dirk Foppen en ghostwriter Kees Visser*: "Wij visten met de HK 72". Pracht verhaal! Met foto's.
9. *S.S.Schilderman*: "Brand op de Vischmarkt in 1867". Mooi dat het gemeente-archief er is. Zo'n gebeurtenis was anders nooit zo gedetailleerd te beschrijven.
10. *N.C.R.de Jong*: "Het zwembad De Sijpel". N.A.V. een prentbriefkaart, een samenvatting van de historie van wijlen dit openluchtbad.
11. *S.Braakman*: "Kroniek van Harderwijk 1990"

Vooraf voor nieuwe leden een unieke kans zo'n exemplaar voor zo weinig te verkrijgen.

Uw contributie al betaald?

Veel leden hebben de acceptgiro al ingevuld en opgestuurd. Niet iedereen was zo snel ☹️ Hebt u nog geen acceptgiro ontvangen? Laat het uw penningmeester weten, bel 414 431 of 434 403, u krijgt hem omgaand.

Zelf een giro uitschrijven voor f30,00 t.g.v. rekeningnr. 303 61 92 van HERDEREWICH kan natuurlijk ook. Voor dat bedrag bent u en uw gezin weer 12 maanden lid.

P.N.Ing.mr.☺️

Ernst Brinck verhaalt...(3)

door N.C.R. de Jong

Ernst Brinck, een Harderwijker geleerde en burgemeester maakte wetenschappelijke reizen in naburige landen. Hij overleed op 4 december 1649.

In het Harderwijkse gemeente-archief bevinden zich 46 bandjes, waarin hij allerlei gebeurtenissen en wetenswaardigheden heeft beschreven. Een van die boekjes gaat over vogels. Hieronder vermeld ik een aantal van Brincks aantekeningen.

Van den Calcoen.

Anno 1643 heeft
Harderwijk 2
om te broeyen.
Ieder met 14
bracht voort 22
kuyckens, de
werden alle e
tot haren volen

een vrouw te
calcoenen opgesett

eyeren, d'ene
levendige
andere 21 ende
samen opgebracht
wasdom **

Anno 1644 is te
karnisse een

cramer geweest, die een troupe van over de 500 calcoenen door ende over de straten dreef, dieselve alleintrens alsoo in het drijven verkopende.

**

Voor eenige tyt is het gebeurt in Hollandt, dat een sperwer schietende op een toom ionge calcoenen om een derselver te betrappen, soo is de oude henne op hem aengevloogen, kreech hem onder de voet ende heeft hem dootgebeten.

**

Een snyder latende eens vallen zijn yseren vingerhoet, so wierde die strax van een calcoen doorgeslonden ende over een dach of twee soo gaf hij hem wederom van achteren.

**

Sluitingsdatum inleveren copy voor de
volgende Vittepraetjes is
15 augustus 1997
15 november 1997
15 februari 1998

Straatverlichting

bewerkt door A.J.Numan

vrij naar L.J van Hasselt
uit: *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 1886.
uitg.: P.Noordhoff, Groningen

De eerste stad, waar een algemene straatverlichting werd ingevoerd is vermoedelijk Londen geweest. Amsterdam begint eind 15e , begin 16e eeuw te volgen.

Wagenaar, in zijn beschrijving van Amsterdam, verhaalt daaromtrent het volgende:

“In de 15de en het begin der 16de eeuw had men geen middelen om de stad bij nacht of bij avond te verlichten, dan eenige lantaarns, met brandende kaarsen, die, hier en daar, in het midden der voornaamste straten stonden en op bruggen, doch weinig licht verspreidden.”

Daarom werd in het jaar 1505 bevolen, dat niemand na het luiden van de boevenklok ('s avonds 9 uur), zonder lantaarn op straat mocht komen. De burgerwacht en de ratelwacht deden zelfs niet zonder licht hun ronde, hetgeen tot diep in de 17e eeuw voortduurde. In het jaar 1579 was bevolen dat de lantaarns die op de bruggen stonden, bij het invallen van de duisternis ontstoken dienden te worden en dat herbergiers en tappers tot 10 uur 's avonds het licht in hun voorhuizen moesten laten branden. Kaarsen waren in die tijd redelijk prijzig en men hield zich dan ook niet erg aan dit bevel. Reden waarom deze keur in 1587 vernieuwd. Nauwelijks acht jaar later volgde een nieuwe keur, welke bepaalde dat aan de buitenzijde van ieder twaalfde huis, door de bewoner, bij avond en bij nacht , een lantaarn met een brandende kaars moest worden gehangen. Ook met deze

keur werd in ruime mate de hand gelicht. Er zat niets anders op dan 'lantaarnopstekers' aan te stellen zoals in 1597 gebeurde. Zij werden van stadswege betaald uit een, voor alle inwoners, nieuw ingevoerde belasting, het zgn. 'lantaarngeld', wat weer geïnd werd door 'collecteurs', die natuurlijk ook weer betaald moesten worden. Op deze manier werd Amsterdam verlicht tot in 1668.

Jan van der Heijden, de uitvinder van de slangbrandspuiten, had een aantal jaren hiervoor een idee ontwikkeld om de stad te verlichten d.m.v. lampen, gehangen in lantaarns van een bijzondere makelij. Zijn voorstel kreeg zo'n grote bijval, dat de vroedschap besloot zijn idee uit te werken en voor het einde van 1669 was de stad reeds alom voorzien van de nieuw uitgevonden lantaarns. Die lantaarns waren twee voet hoog, vierkant, van boven wijder dan van onder, van boven gedekt door een blikken snuiver, die de rook van de lamp aan alle zijden kon laten ontsnappen. Ze stonden op houten palen van ongeveer 9½ voet lengte, die om beter op te vallen, wit waren geschilderd. In de lantaarns hing, een voet boven de paal, de lamp met raapolie waaraan 's winters, tegen

het bevrozen, een hoeveelheid lijnolie werd toegevoegd.

De pitten verbrandden in 8 uren een mingel (1 liter) olie. Er werden aanstekers aangesteld, de tijd van ontsteken naar de maan geregeld, boetes bepaald op het beschadigen van de lampen, de lantaarns en de palen, enz. In 1766 bedroeg het aantal lantaarns te Amsterdam omstreeks 300.

Wagenaar voegt er bij: *“De Amsterdamsche lantaarns zijn zoo dienstig bevonden, dat men ze door den tijd, alomme hier te lande, en zelfs hier en daar buitenslands heeft ingevoerd.”* Men was bijzonder ingenomen met deze nieuwe verlichting en geen wonder, het was ontgezeneggelijk een grote stap voorwaarts.”

Harderwijk deed rap mee in de grote vaart der volkeren. Volgens de Kroniek geven op 7 October 1803 de bewoners van de Donker-, Vijhe-, Brugge- en Academiestraten en van de Smeepoortenbrink kennis dat zij die straten 's nachts door lantaarns willen verlichten. De Magistraat verklaart zich ingenomen met het plan en besluit lantaarns te plaatsen bij de Smee- en Hoogbrugpoorten.

Op 2 Januari 1804 wordt er een lantaarn vóór het raadhuis geplaatst en op 7 September 1804 worden de door prof. B. Nieuhoff en andere ingezetenen in sommige straten geplaatste lantaarns door de stad overgenomen. De Magistraat zal zorgen dat de andere straten ook

worden verlicht.

(wordt vervolgd)

